

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt šeštieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2024 m. rugpjūčio 16 d.

Nr. 30 (1580)

Apie Kazimierą Skučą - iš LGGRTC istoriko ir dukterėčios lūpų

Liepos mėnesio pabaigoje Valstybės sienos apsaugos tarnyboje vyko paskaita apie istorinę asmenybę – paskutinės tarpukario Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidaus reikalų ministrą, brigados generolą Kazimierą Skučą (1894–1941). Renginyje dalyvavo VSAT vadas generolas Rustamas Liubajevs, pasieniečių bendruomenės nariai, didelė dalis iš skirtingų Lietuvos miestų prisijungė ir nuotoliu, Pasieniečių klubo nariai. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Specialiųjų tyrimų skyriaus vedėjas, istorikas Rytas Narvydas pristatė svarbiausius K. Skučo biografijos faktus, papasakojo apie jo eitas pareigas, veiklą, sąsajas su pasieniu bei tragišką šios neeilinės asmenybės lemtį.

Kazimieras Skučas – Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyvis, Lietuvos Respublikos XX ir XXI Vyriausybės vidaus reikalų ministras (1939–1940 m.). 2024 metais minime paskutinio tarpukario Lietuvos vidaus reikalų ministro gen. Kazimiero Skučo 130-ąsias gimimo metines.

K. Skučas savo gyvenimą pašventė Lietuvai. Jau 1918 m. jis stojo į savanorių gretas, dalyvavo mūšiuose už Lietuvos nepriklausomybę. 1939 m. vasario 15 d. K. Skučui suteiktas brigados generolo laipsnis ir netrukus jis buvo pakviestas eiti vidaus reikalų ministro pareigas, iš kurių, Sovietų sąjungos reikalavimu, 1940 m. birželio 12 d. buvo atleistas. Birželio 16 d. sumintas ir įkalintas Kauno sunkių darbų kalėjime.

(keliamą į 4 psl.)

Iš kairės VSAT vadas Rustamas Liubajevs, LGGRTC Specialiųjų tyrimų skyriaus vedėjas Rytas Narvydas ir dukterėčia Virginija Skučaitė

Antanas Kaškelis – karo laivo „Prezidentas Smetona“ vadas

Kęstutis VASILEVSKIS

Lietuvos karinio laivyno 1935–1940 m. simbolis ir mokomojo laivo „Prezidentas Smetona“ ilgametis vadas Antanas Kaškelis daugeliui jaunų jūreivių galėjo atrodyti kaip žmogus iš kitos epochos. Barzdotasis vadas jauniems „Prezidento Smetonos“ įgulos nariams savo patirtimi kėlė didelį įspūdį. Tai buvo pusamžį perkopęs žmogus, dalyvavęs 1905 m. Japonijos ir Rusijos karo veiksmuose Ramiajame vandenyne, baigęs tolimojo plaukiojimo mokyklą Vladivostoke, o Pirmojo pasaulinio karo metais vėl mobilizuotas ir atšiauriam Archangelsko uoste vadovavo minų traleriams. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, užsirašė į Lietuvos kariuomenės savanorius ir dešimt metų tarnavo komendantūrose, intendantūroje, karo transporto daliniuose. 1927-ųjų vasarą Lietuva įsigijo laivą – 10 metų senumo vokišką minininką M59.

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, laivas buvo nuginkluotas ir užkonservuotas, nuteptas derva. Lietuva jį įsigijo kaip tik tada, kai atgautas Klaipėdos kraštas ne tik kėlė džiaugsmą dėl uosto ir išėjimo į jūrą, tačiau ir rūpestį dėl poreikio užtikrinti pakrančių apsaugą ir gaudyti kontrabandininkus. Tokia ir buvo šio laivo paskirtis.

Keletą mėnesių užtruko laivo kapitalinis remontas ir lapkričio mėnesį „Prezidentas Smetona“ išplaukė į atvirą jūrą. Pirmojo vado kapitono Adomo Daugirdo debiutas nebuvo sėkmingas: nepatyrusios įgulos valdomas, audrų ir vėjų blaškomas laivas atsidūrė Gdanskos uoste, iš kur tik vėliau buvo parplukdytas į Klaipėdą. A. Daugirdas turėjo apleisti kapitono tiltelį, laivo šturvalą ilgam laikui perėmė Antanas Kaškelis.

(keliamą į 5 psl.)

Pakrančių (pasienio) apsaugos laivo „Prezidentas Smetona“ įgulos nariai. Klaipėda. Apie 1928–1932 m. Iš dešinės: laivai samdomas laivo inžinierius mechanikas Adolfas Darginavičius, laivo vadas Antanas Kaškelis ir neišaiškintas asmuo, laivo bocmanas

Badas Sibire

Vienas iš 1941 metų Birželio sukilimo Kaune vadovų buvo Lietuvos kariuomenės Generalinio štabo pulkininkas leitenantas Mykolas Mačiokas (1899–1953). Gimė Gudelių kaime, Pilviškių valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Jo tėvelis Jonas – iš pasiturinčių ūkininkų, sukūrė šeimą, baigęs keturis Dvasinės seminarijos kursus. Šeima sulaukė 13 vaikų. Gyvenant Vilniuje, Mykolas baigė privačią gimnaziją ir Pedagogų kursus, kurį laiką mokytojavo.

1919 m. sausio 2 d. stojo savanorių į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo mūšiuose su lenkais prie Giedraičių, Želvos, Papiškių. Toliau mokėsi Karo mokykloje, vėliau dėstė Aviacijos karo mokykloje „Aviacijos ginklų“ kursą. 1928–1930 m., gaudamas Krašto apsaugos ministerijos stipendiją, mokėsi Karo akademijoje Italijoje. 1931 m. rugsėjo 14 d. jam suteiktas majoro laipsnis. 1932 m. pasistatė dviejų aukštų namą Vaižganto gatvėje, Žaliakalnyje, Kaune.

Pasak Alfonso Zubrecko, M. Mačiokui net teko skraidyti vienoje eskadrilėje su Steponu Dariumi. Tada S. Darius ne kartą kalbino M. Mačioką vykti į Ameriką ir iš ten rengtis skrydžiui per Atlantą į Lietuvą, tačiau šis atsisakė. Vėliau, kai S. Darius, perskridęs Atlantą, žuvo Lenkijos žemėje, Mykolas skaudžiai išgyveno.

1936 m. jis baigė Vytauto Didžiojo universitete Teisės fakultetą. 1937 m. buvo paskirtas Kariuomenės štabo IV skyriaus Tiekimų dalies vedėju. 1937 m. suteiktas Generalinio štabo pulkininko leitenanto laipsnis. Mykolas mokėjo šešias užsienio kalbas.

(keliamą į 6 psl.)

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“!

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškinišką, paskambinus informacijos telefonu 8 700 55 400, internetu „prenumeruok.lt“.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117.

1 mėn. – 4,48 Eur; 3 mėn. – 13,44 Eur.

Bunkeryje vaizdo instaliacijos „Vlado Montvydo kovų takais“

Karūžiškės dvaro žemėje, netoli Medvėgalio kalno atkurtoje Žemaičių partizanų apygardos ir jų vado Vlado Montvydo-Žemaičio žeminėje, lankytojai kasdieną gali ne tik pabūti, bet ir paklausti autentiškų šio krašto žmonių, įvykių liudininkų pasakojimų, kuriuos pavyko užfiksuoti režisierėi Agnei Marcinkevičiūtei. Meninį apipavidalinimą sukūrė menininkas Albertas Vidžiūnas, o specialiu įrangos programavimu rūpinosi Laimantas Kairys.

Agnė Marcinkevičiūtė, bendradarbiaudama su Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Šilalės filialu, rinko medžiagą šiam darbui nuo 2019 metų vasaros ir šiandien ji labai džiaugiasi, kad pavyko įamžinti gyvus liudininkus ateities kartoms. „Tai verta išgirsti, suprasti ir būti dvasiškai pasirengusiam. Todėl partizaninio karo istoriją yra labai svarbu mums žinoti ir prisiminti. O istorija, išgirsta iš gyvų liudininkų, kuomet ji skamba bunkerio aplinkoje, sukurs neišdildomą įspūdį,“ – režisierė A. Marcinkevičiūtė tiki, kad keliones po Lietuvą vertinantys žmonės būtinai įtrauks šią galimybę į savo vasaros planus.

„Tai – kol kas yra vienintelis man žinomas toks sprendimas Lietuvoje, kai partizanų atminimo vietoje taip lanksčiai ir šiuolaikiškai pritaikytos medijų priemonių galimybės sukuria ypatingą emocinį poveikį,“ – džiaugiasi atnaujinta ekspozicija Antanas Ivinskis, kuris su savo šeima nuolat prižiūri šį Lietuvos partizanų atminimui skirtą memorialą nuo pat jo įkūrimo.

Vladas Montvydas-Žemaitis buvo paskutinis ilgiausiai Žemaičių apygardai vadovavęs partizanų vadas. Žemaitis, Etnonas, Dėdė, būdamas LLA nariu, ruošėsi sovietų okupacijai ir su bendraminčiais nuo pirmų okupacijos dienų įsitraukė į kovą su okupantu. Priklausė Lietuvos partizanų Žemaičių apygardai, nuo 1948 m. paskirtas jos vadu. Jis vienas pirmųjų vadų, kuris propagavo tautos intelektualinės ir dvasinės rezistencijos svarbą, leido pagrindinę spaudą ir ją platino. Jo leidiniuose subrendo garsios tragiško likimo poetės Irenos Petkutės talentas. Montvydas buvo penkių vaikų tėvas. Vaikus, ištrėmus motiną, augino ir slapstė paprastų žemaičių šeimos. Montvydas vaikus lankė ir jais rūpinosi iki pat savo tragiškos žūties. 1953 m. rugpjūčio 23 d. apsuptas NKVD dali-

Prie paminklo Vladui Montvydui-Žemaičiui

nio, jis su savo adjutantu nusišovė.

Vladas Montvydas – iškili, mylima ir iki šiol žmonių menama asmenybė. Anuomet jis palietė ir sujungė beveik kiekvieną to krašto žmogų. Ir šiandien dar yra gyvas jo atminimas. Kino režisierė Agnė Marcinkevičiūtė pristato Vlado Montvydo bendražygių, ryšininkų, rėmėjų ir jo vaikų autentiškus pasakojimus memorialo lankytojams pen-

kių valandų trukmės audiovizualinėje instaliacijoje.

Irena Montvydaitė-Giedraitienė – vyriausia duktė. Pasakoja, kaip sovietinė valdžia 1944 m. gruodį sudegino šeimos namus, o vėliau areštavo mamą. Irena ir kiti Montvydo vaikai augo pas žemaičių krašto žmones, svetimomis pavardėmis, lankė mokyklas. Irena baigė Palokysčio septynmetę mokyklą,

vėliau – maisto pramonės technikumą, dirbo pieno produktų gamybos pramonėje. Ištekėjusi apsigyveno Jurbarkė. Atkūrus Lietuvai Nepriklausomybę, darbuojasi įamžinant partizaninių kovų atminimą, leidžia prisiminimus apie LLA kovas. Atkūrus LLA organizaciją, buvo jos pirmininkė. Dėl sveikatos 2022 m. pasitraukė iš aktyvios veiklos. Liko Garbės pirmininke.

Prisiminimais apie savo likimą dalijasi ir Irenos broliai bei sesuo: Algirdas Montvydas, gyvenantis Palangoje, Danutė Joana Montvydaitė-Birutienė, gyvenanti Šiauliuose, ir Rimontas Montvydas, gyvenantis Klaipėdoje.

Petras Bielskis, Lietuvos režisierius, teatrologas, humanitarinių mokslų daktaras, prisimena spaudos platinimo ypatumus, kai vos išvengė teisme mirties nuosprendžio ir 1953–1955 m. už anti-sovietinę veiklą kalėjo Komijos lageriuose.

Teresė Rubšytė-Ūksienė, lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, 1953–1956 m. kalėjo Archangelsko ir Permės lageriuose. Iki arešto dirbo Jaunodavos ir Severėnų septynmetėse mokyklose, aktyviai talkino Vladui Montvydui.

Eugenija Lukauskienė, gyvenanti Varnių miestelyje, prisimena, kaip prie Vlado Montvydo davė partizanų prietaisų. Kaip žmonės rėmė partizanus ir slėpė V. Montvydo vaikus, pasakojo Antanas Genys iš Varnių (eidamas 93-iusius mirė pernai lapkritį). Stanislovas Bidva prisimena unikalų atvejį, kaip Vladas Montvydas organizavo tremtinių pargabenimą į Lietuvą iš Sibiro.

Su apygardos vadu Vladu Montvydu bendravo ir Vytautas Dinapas, o mokytojas Vytautas Jokūbka darė partizanų nuotraukas. Abu gyveno Pašilėje, Kelmės rajone. Vanda Valiūtė, gimusi Karūžiškėje, už pagalbą partizanams ištremta į Kazachstaną ir tik prieš mirtį 2021-aisiais sugrįžusi į Lietuvą, spėjo pasidalyti prisiminimais, kaip ji buvo tardoma, uždaryta strybyne kartu su Vlado Montvydo žmona.

LPKTS Šilalės filialo inf.
Agnės Marcinkevičiūtės nuotr.

Paminėtos Prezidento Antano Smetonos 150-osios gimimo metinės

Vilniuje, prie namo Tiltų g. Nr. 1, kuriame 1908–1909 metais gyveno pirmasis Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona, rugpjūčio 8-osios vidurdienį susirinko gausus būrys vilniečių, visuomeninių organizacijų atstovų paminėti Prezidento 150-ąsias gimimo metines. Minėjime dalyvavo Lietuvos

politinių kalinių ir tremtinių bendrijos Vilniaus skyriaus pirmininkas Pranas Ulozas ir skyriaus nariai, gausus Nacionalinio susivienijimo būrys, Lietuvai pagražinti draugijos nariai, Šaulių sąjungos nariai, aktyvūs visuomenininkai.

Įžvalgomis pasidalijo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyri-

mo centro darbuotojas dr. Raimundas Kaminskis, kalbėjo Sakalas Gorodeckis, Ligija Tautkuvienė iš JAV ir kt.

Vilniuje, Gedimino pr. ir Vasario 16-osios g. sankryžoje, prie sudaužytos lentos pirmajam Lietuvos kariuomenės savanoriui, Steigiamojo Seimo nariui, diplomatui, 1941 metų Birželio sukili-

mo organizatoriui plk. Kaziu Škirpai kiekvieną vakarą, 19-ą valandą, renkasi vilniečiai ir svečiai pagerbti jo šviesų atminimą, nesitaikstydami su istorijos klastotojais, niekinančiais mūsų tautos didvyrius. Uždegama žvakučių ir padedama gėlių.

Jono ČESNAVIČIAUS inf. ir nuotr.

Prie namo, kuriame gyveno Prezidentas kalba LGGRTC darbuotojas Raimundas Kaminskis

Prie plk. Kazio Škirpos sudaužytos atminimo lentos

Karas užsuko į Rusiją, bet tai nereiškia karo pabaigos

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

„Ukraina visada norėjo taikos, ir mes būtinai tą taiką pasieksime“, – neseniai pareiškė Ukrainos prezidentas Valadimiras Zelenskis, komentuodamas Ukrainos ginkluotųjų pajėgų puolimą Kursko srityje. Su ironijos gaidelėmis jis priminė, kad Putino valdymas prasidėjo prieš 24 metus, nuo povandeninio laivo „Kurskas“ katastrofos. O dabar matome, kas yra jo valdymo finalas – tai... vėl Kurskas! Tai jo karo katastrofa. Rusija atnešė karą kitiems, o dabar tas karas grįžta namo, sakė Ukrainos vadovas, pabrėždamas, kad „taip visada būna su tais, kas nekenčia žmonių ir bet kokių taisyklių“.

Ko ko, bet tokio įžūlumo agresoriai rusai (ypač civiliai) tikrai nesitikėjo – sočiai penimi putinistine propaganda, jie net nesvarstė tokio scenarijaus! Mažai tikėtina, kad kažko panašaus laukė ir Vakaruose, ypač po žlugusių iliuzijų apie sėkmingą ukrainiečių puolimą 2023-ųjų vasarą (tai, kad puolimas tada nepavyko – ne ukrainiečių

kaltė – Vakarų pasaulio tūpčiojimas teikiant karinę pagalbą ir tuščios kalbos apie sankcijas ir buvo ta priežastis, leidusi rusams laimėti laiko ir įsitvirtinti užgrobtose teritorijose). Kita vertus, labai gerai, kad demokratinio pasaulio plepiai nieko apie tai nenutuokė – greičiausiai būtų pradėję pliaukšti apie tai, kad negalima griauti Rusijos miestų ir t.t.

Kad šitas netikėtas Ukrainos ginkluotųjų pajėgų žygis į Rusijos teritoriją buvo antausis Putinui, abejonių nekyla, tačiau ar jis taps smūgiu į agresoriaus dantis – abejotina (labai jau nelygios jėgos). Bet kuriuo atveju ukrainiečiai žino ką daro, nes leisti į avantiūrą jie nebegali dėl gyvosios jėgos trūkumo. Galbūt jų tikslas yra užimti Rusijos teritorijas, kurios galėtų tapti derybų objektu („pasitraukit iš mūsų Ukrainos, mes pasitrauksim iš jūsų Rusijos“, beje, apie tokį scenarijų kalba ir karo nusikaltėlis Putinas, o tai savaime verčia abejoti), galbūt priversti rusus nu-

traukti puolimą kituose kovų rajonuose, galbūt – apgalvotas veiksmas siekiant išsiaiškinti, kiek realus būtų koks nors kitas slaptas sumanymas... Bet kuriuo atveju šis ukrainiečių puolimas pakėlė ūpą jų kariams, šalininkams ir sąjungininkams. Deja, tikėtis, jog prasidėjo pergalingas Ukrainos puolimas, kuris neišvengiamai pasibaigs agresoriaus sutriuškinimu ir karo pabaiga, nėra jokio pagrindo, juo labiau kad rusai nusiteikę nepaisyti nieko ir, panašu, ketina panaudoti balistines raketas, kurias tikisi gauti iš Irano: iš JAV pasigirdo žinia, kad Iranas planuoja duoti Rusijai šimtus balistinių raketų. Kaip tokių kėslų įrodymas yra dešimčių rusų karinių specialistų mokymai Irane, kur jie mokosi naudoti artimojo nuotolio balistinių raketų „Fath-360“ sistemas. Žvalgybos duomenimis, laukiama greito šimtų tokio tipo raketų su palydovinio valdymo sistema tiekimo į Rusiją, kur jos bus panaudotos kare prieš Ukrainą. Apie tokią galimybę žinoma po

pernai gruodį Teherane įvykusio rusų ir iranietiško susitikimo, kuriame, spėjama, ir buvo sutarta dėl balistinių „Fath-360“ ir kitų sistemų raketų tiekimo.

„Fath-360“ sistema pajėgi leisti raketą su 150 kg kovinėmis galvutėmis iki 120 km atstumo. Tiesa, artimojo nuotolio balistinės raketos neskirtos gabenti branduolinį užtaisą (tam skirtos vidutinio ir tolumojo nuotolio raketos), tačiau pasižymi baisia griunamąją jėga. Logiška, kad po rusų karinių specialistų apmokymų turi sekti raketų tiekimas į Rusiją. Nors JAV nacionalinio saugumo tarybos atstovas perspėjo, kad JAV, NATO ir partneriai iš G7 pasirengę duoti greitą ir griežtą atsaką Iranui, jeigu šis patieks rusams raketas, tikėtis, kad Iranas apsigalvos – beviltinga: per dažnai Vakarai žada duoti „greitą ir griežtą“ atkirtį... Tačiau pastaruoju metu įkaitusi atmosfera Artimuosiuose Rytuose gali pakeisti Teherano planus – tų raketų gali prireikti pačiam Iranui.

Ukrainoje sėkmingai baigėsi pakartotinis lietuviškų kovinių dronų testavimas

Ukrainos gynybos ministerija netoli Kijevo įvykdė pakartotinius Lietuvos gamintojų kovinių dronų testus fronto sąlygas atitinkančioje aplinkoje. Šie testavimai buvo organizuojami tam, kad Ukraina galėtų atrinkti geriausiai ukrainiečių karių poreikius atitinkančius produktus. Šį kartą, patobulinius dronus pagal ukrainiečių pateiktas pastabas, sėkmingai pasirodė penkios lietuviškos kovinių dronų gamintojų įmonės.

„Lietuva siekia skatinti dronų bei anti-dronų gamybą. Tai labai aktualu ir Ukrainos pusei. Ukrainiečiai dalijasi patirtimi apie dronų veikimą mūšio lauke, testuoja mūsų gamintojų dronus ir išsirenka tinkamiausius, pasirašys sutartis su juos gaminančiomis įmonėmis. Tai – didžiulis paskatinimas ir nemenkas žingsnis mūsų dronų gamintojams, nes dronų technologijos ir pajėgumai – būtina sąlyga norint turėti mo-

dernas ginkluotąsias pajėgas“, – sakė krašto apsaugos ministras Laurynas Kasčiūnas.

Testavimui į Ukrainą atvežti Lietuvos gamintojų dronai skyrėsi pagal savo technines savybes, komponentus, pasitelktas inovatyvias technologijas. Ukrainos kariuomenės atstovai įvertino pateiktus pavyzdžius ir parengė rekomendacijas. Artimiausiu metu, atsižvelgiant į Ukrainos gynybos ministe-

rijos atliktus vertinimus ir pateiktus siūlymus, Lietuvos gamintojai, dalyvavę testavimuose, bus kviečiami pateikti galutinius pasiūlymus, bus pasirašomos sutartys.

Yra numatyta paramai Ukrainai skirti Lietuvos gamintojų dronų už 5 mln. eurų, be to, tokia pati įranga bus įsigyjama ir Lietuvos kariuomenės reikmėms (iki 3 mln. eurų).

KAM inf.

JAV Federalinis tyrimų biuras ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras bendradarbiaus ieškant ir identifikuojant partizanų palaikus

Siekiant kruopščiai ir išsamiai analizuoti pokario pasipriešinimo kovose žuvusių Lietuvos gyventojų DNR mėginius, kuriuos renka ir neribotą laiką ketina saugoti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (Centras), šios institucijos Paieškų ir identifikavimo skyriaus ekspertai bendradarbiaus su Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) Federaliniu tyrimų biuru (FTB). Tokia galimybė atsirado Centrai pasirašius teisinį susitarimą su FTB. Centras nuoširdžiai dėkoja JAV ambasados Lietuvoje diplomatom, be kurių pagalbos siekti tokio rezultato būtų labai sunku, o greičiausiai ir neįmanoma.

„Šis susitarimas leis Centro ekspertams pasinaudoti FTB sukurtomis ir nuolat tobulėjančiomis DNR analizės sistemomis“, – dokumentą perduodamas sakė JAV Teisingumo departamento Federalinio tyrimų biuro atstovas, atsakingas už teisinę tarpinstitucinio bendradarbiavimo derybų dalį.

Nustebino istorija

Centre viešėjęs svečias susitikimo metu pirmą kartą detaliau išgirdo apie šioje institucijoje vykdomą pokario aukų palaikų paiešką. Centro Paieškų ir identifikavimo skyriaus vadovas Rimantas Zagreckas supažindino partneriams atstovaujančios institucijos ekspertą ir su šios problemos istoriniu kontekstu, ir su skyriaus veiklos pobūdžiu bei strategija. „Noras surasti savo artimųjų palaikus ypač buvo jaučiamas iš karto po Nepriklausomybės atkūrimo ir 20 amžiaus pabaigoje – 21 amžiaus pradžioje tai buvo netgi rimta socialinė problema, kuri labiau atslūgo tik tada, kai tuo metu gyvenusi vyresnioji karta pamažu natū-

FTB ir LGGRTC atstovų rankų paspaudimas

raliai išėjo iš šio gyvenimo. Būtent jiems labiausiai norėjosi atrasti savo dingusius tėvus“, – kalbėjo istorikas Rimantas Zagreckas. Pasak jo, dabar šis klausimas labiau persikelia į istorinių-archeologinių tyrimų erdvę, nors gyventojų prašymai ieškoti jų artimųjų vis dar nesibai-

gia. Nerastų pokario aukų skaičius gali siekti 20 tūkstančių, dėl to tokio dydžio DNR duomenų apdorojimui Centras ilgai ieškojo JAV Federalinio tyrimų biuro pagalbos.

„Dėkojame už bendradarbiavimą, kuris neabejotinai praturtins mus eks-

pertinėmis žiniomis ir sustiprins galimybes pasiekti tų rezultatų, kurių tikimės“, – pabrėžė R. Zagreckas.

Kviečia aktyviai duoti mėginius – jų saugojimo ir analizės patikimumas atitiks lyderiaujančių demokratinių šalių standartą

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Paieškų ir identifikavimo skyrius kviečia laisvės kovų dalyvių artimuosius duoti mėginius galimiems DNR tyrimams ir pasidalyti žiniomis apie dar netyrinėtas arba nežinomas pokario aukų užkasi- mo vietas. Tai daryti visai paprasta: užtenka el. paštu išdėstyti trumpą pa- geidavimą kartu pranešant kontaktinius duomenis ir atsiųsti tai el. paštu paieskos@genocid.lt, o toliau bus susi- siekta individualiai.

Primintina, kad Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras nuo 2021 m. kasmet iš Vyriausybės prašo skirti po 300 tūkst. Eur viešųjų finansų, kurie reikalingi vien istoriniams tyrimams, archeologinėms paieškoms ir identifikavimui. Vis dėlto gaunamas finansavimas yra dviem trečdaliais mažesnis, todėl partizanų paieškų procesas yra lėtesnis negu vi- suomenės lūkesčiai.

LGGRTC inf.

Apie Kazimierą Skučą - iš LGGRTC istoriko ir dukterėčios lūpų

(atkelta iš 1 psl.)

1940 m. birželio 25 d. išvežtas į NKVD Liubiankos kalėjimą Maskvoje, tardytas. 1941 m. liepos 8 d. SSRS Aukščiausiojo teismo Karo kolegijos nuteistas mirties bausme už tai, kad būdamas „fašistinės Lietuvos vyriausybės“ vidaus reikalų ministru, vykdė priešišką politiką SSRS atžvilgiu, „organizavo provokacijas“ prieš „sovietines įgulas Lietuvoje“, rengė „sovietinių kariškių pagrobimus ir nužudy-

Kazimieras Skučas istorijos akvaruose“. Leidinį 2021m. išleido LGGRTC Leidybos skyrius. Knygos autorė parašė scenarijų ir trijų dalių dokumentiniam kino filmui „Traukinys į mirtį“, kai dvylika tarpukario Lietuvos žvalgybos ir saugumo pareigūnų buvo 1940 metais išvežti į Maskvą ir ten sušaudyti. Sukurta pirmoji dokumentinio filmo dalis 2021 metais buvo parodyta per LRT.

Šio LRT kurto filmo idėjos bendra-

Virginija Skučaitė (viduryje) su renginio dalyviais

mus“. Sušaudytas 1941 m. liepos 30 d. Butyrkų kalėjime Maskvoje.

Už nuopelnus Lietuvai Kazimieras Skučas apdovanotas daugybe apdovanojimų, tarp jų: Vytauto Didžiojo 3-iojo laipsnio (1930 m.), DLK Gedimino 3-iojo laipsnio (1928 m.) ordinais, Savanorių (1928 m.), Lietuvos nepriklausomybės (1928 m.), Šaulių žvaigždės (1939 m.) medaliais, Čekoslovakijos „Baltojo liūto“ 3 -iojo laipsnio ordinu su kardais (1931 m.). 2006 m. K. Skučas (po mirties) Prezidento Valdo Adamkaus buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi.

Viešnia iš Kauno, ilgametė žurnalistė, Kazimiero Skučo dukterėčia Virginija Skučaitė, rodydama per ilgus metus surinktas dėdės, vidaus reikalų ministro brigados generolo K. Skučo istorines nuotraukas, dokumentus bei sukurtą dokumentinio filmo fragmentus, jautriai (ne kartą su ašaromis akyse) pasakojo apie savo dėdės tragišką likimą: kada, kodėl ir kaip buvo suimti K. Skučas su saugumo departamento direktoriumi Augustinu Povilaičiu, kaip jie buvo vežami į Maskvą, ten tardomi, kalinami ir nužudyti. Filmuotoje medžiagoje buvo galima matyti ir išgirsti istorikų nuomones bei iki šiol keliamus aktualius skaudžius klausimus.

V. Skučaitė trisdešimt metų rinko medžiagą apie dėdę ir parašė apie jį knygą „Traukinio į mirtį pėdsakais.

autorius – LGGRTC Specialiųjų tyrimų skyriaus vedėjas R. Narvydas. Dar anksčiau 2017 m. rugpjūtį šis istorikas kartu su knygos autore vyko į Maskvą dėl „Komunarkoje“ nužudytųjų palaikų suradimo bei jų atminimo įamžinimo. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro ekspertas padėjo susipažinti su FSB Centriname archyve saugoma archyvine Kazimiero Skučo baudžiamąja byla.

Renginio metu buvo pabrėžta, kad žurnalistės V. Skučaitės knyga ir dokumentinis filmas, šurpių Rusijos nusikaltimų Ukrainoje akivaizdoje, yra dar vertingesnis ir įgauna naują prasmę, nes primena, jog SSRS visada vykdė klastingą politiką ir žudė, trėmė nekaltus Lietuvos žmones.

„Šiandien prisiminėme, daugiau sužinojome apie Kazimierą Skučą – vieną iš Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyvių, Lietuvos Respublikos XX ir XXI Vyriausybių vidaus reikalų ministrą (1939–1940 m.). Dėkoju Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui už bendradarbiavimą bei įdomų pristatymą, pasakojimą, kuris praplėtė susirinkusiųjų ir klausiusiųjų pasieniečių akiratį, atskleidė istorijos faktus, ypač svarbius ir šią dieną, rusų vykdomo karo Ukrainoje akivaizdoje,“ – sakė VSAT vadas generolas R. Liubajevs.

LGGRTC inf.

VSAT viešųjų ryšių skyriaus nuotr.

Skelbimas

Rugpjūčio 18 d. (sekmadienį) įvyks Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Anykščių filialo visuotinis narių susirinkimas. **10.30 val.** Anykščių Šv. Mato bažnyčioje bus aukojamos šv. Mišios už gyvus ir mirusius tremtinius, politinius kalinius bei jų artimuosius. **12 val.** susirinkimo pradžia Anykščių kultūros centro mažojoje salėje (II a., A. Baranausko a. 2). Po oficialios renginio dalies – dainos, sveikinimai ir vaišės, tai pat galėsime įsigyti knygų, susimokėti nario mokesčių. Kviečiame aktyviai dalyvauti.

LPKTS Anykščių filialas

Sveikiname

Sveikiname filialo nares gimtadienio proga:

Aldoną LEIPUTĘ – 97-ojo,

Genovaitę JURKYNIENĘ – 91-ojo,

Bronytę ŠUMINIENĘ – 70-ojo.

Žmogaus metus nulemia ne skaičiai, o darbai, darbštumas, mokėjimas suprasti kitus. Telydi Jūs stipri sveikata. Dievo palaimos.

LPKTS Utenos filialas

Nuoširdžiai sveikiname filialo narį, buvusį tremtinį **Vytautą PUŠKORIŲ 70-ojo** jubiliejinio gimtadienio proga. Linkime, kad likimas dovanotų dar daug nuostabių metų, kad nepaliktu sveikata, viltis, tikėjimas ir ramybė.

Vasaros burtai dar kerį – bet jau šermukšniai rausvi,

O mėnesiena vakarė virpina stygą širdy.

Žvaigždės bekrastį sietyną štai pamažu pakabina...

Tau jis tešviečia šį kartą – gimti rugpjūtį juk verta?..

LPKTS Palangos filialas

Primai Petrylienei – 95

Garbingo 95-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname Laisvės gynėją, buvusią politinę kalinę, ilgametę LPKTS Anykščių filialo pirmininkę Primą PETRYLIENĘ.

P. Petrylienė gimė 1929 m. rugpjūčio 17 d. Anykščių rajono Sungailos kaime, kaimo švietėjų, ūkininkų Pranciškos ir Boleslovo Bučių šeimoje. Nuo 1946 m. buvo Vytauto apygardos partizanų rėmėja ir talkininkė. 1948 m. besimokydama Anykščių gimnazijoje kartu su kitais moksleiviais įkūrė slaptą gimnazistų „Vienybės“ būrelį, buvo vieno iš šios organizacijos penketukų vadovė, turėjo Panteros slapyvardį, palaikė ryšį su Anykščių ir Skiemonių krašto partizanais, platino pagrindinę spaudą ir atsišaukimus. 1950 m. vasario 18 d. P. Bučytė buvo suimta, penkis mėnesius kalinama ir žiauriai tardoma Anykščiuose, po to tris mėnesius praleido Panevėžio kalėjime. 1950 m. rugsėjo 20 d. nuteista 10 metų kalėti „už tėvynės išdavimą“. 1950–1957 m. ji buvo kalinama Irkutsko srities ir Kazachstano lageriuose. Dirbo sunkius miško kirtimo darbus, akmens skaldykloje, statybose. Peržiūrėjus bylą, 1957 m. gegužės 15 d. ji buvo išleista į laisvę ir tą pačią vasarą grįžo į Lietuvą.

Gyveno Klaipėdoje. Negalėdama gauti darbo, buvo namų šeimininkė, baigė medicinos seserų kursus. 1960 m. atidarius Tauragėje naują pramonės įmonę, persikėlė į Tauragę ir 1960–1984 m. dirbo Tauragės skaičiavimo mašinų elementų gamykloje. Vėliau dar 10 metų dirbo Tauragės rajono poliklinikoje, buvo sanitarė, vėliau – akių ligų kabineto medicinos sesuo. Nuo 1994 m. gyvena Anykščiuose ir aktyviai dalyvauja visuomeninėje bei politinėje veikloje. 24 metus, nuo 1997 iki 2021-ųjų, vadovavo Anykščių filialui, buvo LPKTS valdybos narė, 2000–2003 m. ir 2007–2011 m. buvo išrinkta Anykščių rajono savivaldybės tarybos nare, dirbo Etikos, švietimo ir kultūros komitete. Iki šiol aktyviai dalyvauja LPKTS Anykščių filialo veikloje, nors dėl amžiaus iš vadovaujančių pareigų pasitraukė.

P. Petrylienei vadovaujant, per du veiklos dešimtmečius anykštėnai, buvę

politiniai kaliniai ir tremtiniai, pastatė 16 paminklų, 56 tipinius partizanų atminimo paminklėlius, pažymėjo atminimo lentelėmis 72 partizanų motinų kapus, surengė apie 200 renginių laisvės kovoms ir tremtims atminti, aktyviai dalyvavo visuose LPKTS organizuotuose respublikiniuose renginiuose bei akcijose.

P. Petrylienei suteiktas laisvės kovų dalyvės statusas (2002 m.), Anykščių rajono Garbės pilietės vardas (2010 m.). Apdovanota Vyčio Kryžiaus ordino Riterio kryžiumi, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos I ir II laipsnio žymenimis „Už nuopelnus Lietuvai“, „Lietuvos ažuolų“ auksiniu ženklu, „Šimtmečio anykštėno“ atminimo ženklu, Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Sąjūdžio, Lietuvos šaulių sąjungos, Utenos apskrities viršininko ir Anykščių rajono mero padėkomis. Už ilgametę organizacinę veiklą apdovanota Tėvynės Sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų partijos pirmininko G. Landsbergio padėka.

Dėkojame už Jūsų nuveiktus darbus Tėvynės labui. Linkime džiaugsmingų dienų, sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Anykščių filialas

Antanas Kaškelis – karo laivo „Prezidentas Smetona“ vadas

(atkelta iš 1 psl.)

A. Kaškelio entuziazmą ir energiją liudija ir tai, jog daugiau nei dvejus metus (nuo 1933 m. sausio 26 d. iki 1935 m. balandžio 1 d.) jis buvo ne tik Liepojoje remontuojamo laivo prižiūrėtoju, tačiau ir Klaipėdos krašto komendantūros raštininku. Remonto priežiūra nebuvo lengvas darbas, kildavo nemažai ginčų tiek su rangovais, tiek su Klaipėdos uosto direkcija. Įdomu tai, kad iki Karinio jūrų laivyno įkūrimo – 1935 m. rugpjūčio 1 d. – „Prezidentas Smetona“ buvo priskirtas Lietuvos kariuomenės Šarvuotųjų rinktinei. Įkūrus Karinį jūrų laivyną, „Prezidentas Smetona“ iš pakrančių apsaugos laivo virto pirmuoju ir tuo metu vieninteliu Lietuvos Respublikos karo laivu.

Patyręs jūrų vilkas buvo ne tik kapitonas ir jūreivių mokytojas, tačiau ir rūpestingas prižiūrėtojas, kada laivas buvo kapitaliai remontuojamas Klaipėdos ar Liepojos dokuose. A. Kaškelis neapleido laivo ir 1939-aisiais, kai Trečiasis Reichas iš Lietuvos atėmė Klaipėdos kraštą ir, netekus uosto, „Prezidentas Smetona“ blaškėsi tarp Liepojos dokų ir Šventosios.

A. Kaškelis buvo labai gerbiamas žmogus, nes Lietuvoje praleistus brandžiuosius gyvenimo metus pasiaukojamai skyrė mūsų tautiniam laivynui kurti. Būdamas vadu, aktyviai rūpinosi laivo įgulos komplektacija, narių teisių ir pareigų kūrimu, rengė laivo priešlėktuvinės apsaugos planą, A. Kaškelis aktyviai dalyvavo kuriant Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, vizijas, siūlė naujojo atskiro karinio uosto Klaipėdoje idėją ir tam netgi buvo parengęs

išsamų planą. Teikė jūrininkų uniformų projektus, buvo ne tik jūreivijos atstovas, bet ir vandens sporto propaguotojas – Lietuvos buriuotojų sąjungos narys, vienas iš 1938 m. pirmosios

tarptautinės buriavimo regatos Klaipėda–Nida organizatorių, regatos žiuri teisėjas.

„Prezidento Smetonos“ vadu A. Kaškelis tapo per A. Daugirdo nesėkmę.

Lietuvos laivyno laivas „Prezidentas Smetona“ Klaipėdos uoste, XX a. 4 deš.

Lietuvos kariuomenės kariai karo laive „Prezidentas Smetona“. Apie 1936 m.

Ironiška, kad 1937 m. rugpjūčio 17 d., audrai laivą išmetus ant sekumos ties Šventąja, aukštesnis laipsnis A. Kaškeliiui nebebuvo suteiktas. 1939 m. gruodžio 1 d. jūrų kapitonas Antanas Kaškelis, sulaukęs šešiasdešimties, buvo atleistas iš tarnybos. Visus tarnybos laive metus jis pasižymėjo ypatinga savitvarda, niekada, net kritiškiausią akimirka, nesutrikdavęs, todėl pelnė didžiulę jūreivių pagarbą, autoritetą ir meilę. Nebuvo atvejo, kad laivo vadas žodžiu užgautų netinkamai pasielgusį įgulos narį, o tik patardavo, padėdavo ištaisyti padarytą klaidą.

Sovietinės okupacijos metais Antaną Kaškelį ištiko didelės dalies Lietuvos karininkijos likimas. Okupacijos pradžioje jis buvo suimtas Palangoje. NKVD smogikų tardytas ir kalintas iki 1941-ųjų. Nacionalizuotuose atsargos jūrų kapitono namuose Palangoje įsikūrė sovietinių pasieniečių užkarda. Laimingo atsitiktinumo dėka jis buvo sovietų iškeistas į vokiečių suimtus kelis komunistus, išleistas iš kalėjimo ir kartu su žmona ir dukra išvyko į Vokietiją. A. Kaškelis mirė 1944 m. birželio 12 d. Šivelbeine (dab. Lenkijos miestas Švidvinas). Tiksli palaidojimo vieta nėra žinoma.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus lankytojai 1918–1940 m. Lietuvos kariuomenės ekspozicijoje gali pasigrožėti 2012 m. Vlado Drupo pagamintu puikiu laivo „Prezidentas Smetona“ modeliu, to laikmečio jūreivių uniformų rekonstrukcijomis, vandens mina ir Lietuvos karo laivo vado Antano Kaškelio portretu, kuris bus eksponuojamas iki rugsėjo 1 d.

Lietuvos kariuomenės karininkai ir svečiai prie vaišių stalo Kauno įgulos karininkų ramovėje, XX a. 3 deš. Kairėje stalo pusėje pirmas – Antanas Kaškelis (1879–1944 m.), dešinėje stalo pusėje antras – Steponas Darius (1896–1933)

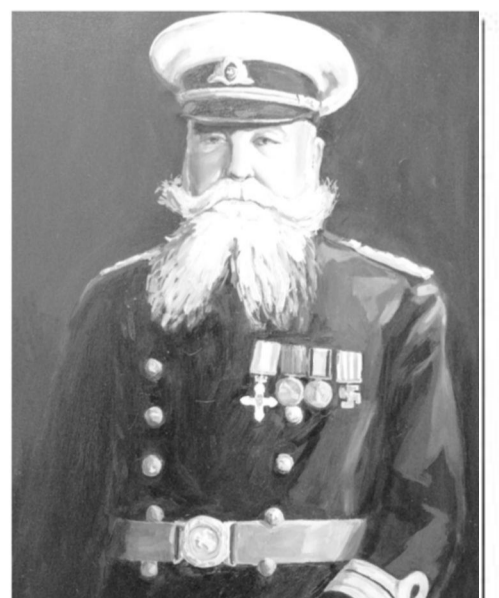
Lietuvos karo laivo „Prezidentas Smetona“ denis, įgulos nariai ir svečiai plaukiojimo metu. Klaipėda. 1935–1940 m. Laivo priekyje – 20 mm priešlėktuvinės artilerijos pabūklas „Oerlikon“

Lietuvos karinio laivo „Prezidentas Smetona“ Mokomojo būrio karių paradas, 1936–1939 m.

Karinio jūrų laivyno ekspozicija ir mini paroda Vytauto Didžiojo karo muziejuje

Jūrų kapitono A. Kaškelio portretas

Badas Sibire

(atkelta iš 1 psl.)

Nuo 1940 m. jis buvo Vilniaus Lietuvos aktyvistų fronto (LAF) Karinio politinio štabo narys. Prasidėjus 1941 m. Birželio sukilimui, įkūrė sukilimo štabą Kaune, savo namuose Vaižganto gatvėje, ir jam vadovavo. Vėliau dirbo Aleksoto stiklo fabriko direktoriumi. Už pasipriešinimą SS dalinių sukūrimui Lietuvoje, 1943 m. kovo 16 d. areštuotas ir su kitais Lietuvos inteligentijos atstovais įkalintas Štuthofio koncentracijos stovykloje (kalinio Nr. 21255).

1945 m. M. Mačiokas iš stovyklos pateko į sovietinį filtracijos lagerį. Į Lietuvą grįžo 1945 m. balandžio mėn. ir įsitraukė į rezistencinę veiklą. Deja, dėl MGB agento A. Markulio-Erelio išdavysčių prasidėjo areštai. Povilui Malinauskui padedant, Mykolas pasiekė Rygą, kur vykdavo pogrindžio vadovų pasitarimai. Jis gyveno nelegaliai Jono Rymanto, Jono Kamantaičio, Jono Urbano pavardėmis, tačiau pakliuvo į KGB pinkles. Jo gyvenimo pabaiga mįslinga. KGB operatyvinės bylos kortelės duomenimis, jis mirė Rygoje nuo hipertenzijos 1950 m. kovo 30 d. Remiantis kitomis žiniomis, jis buvo KGB nužudytas 1953 m. kovo 24-ąją. Palaidojimo vieta nežinoma.

Jo žmona Juzė Motiejaitytė-Mačiokienė (1903–2000) gimė Pažerū kaime, Veiverių valsčiuje, Marijampolės apskrityje, septynių vaikų šeimoje. Baigė Kauno „Saulės“ gimnaziją, buvo veikli Šaulių sąjungos narė, ruošė kovojantiems frontuose tvarsčius, budėjo mieste likviduojant lenkų diversantų sukeliamus gaisrus. Vėliau dirbo Tikybių departamente prie Vidaus reikalų ministerijos, vadovaujamam prelatui L. Prapuoleniui. Jai teko laimėti bendrauti ir pažinti Maironį, Adomą Jakštą-Dambrauską, Juozą Tumą-Vaižgantą ir kitus šviesuolius. Mokėjo rusų, vokiečių, lenkų ir italų kalbas. 1936 m. jiems gimė duktė Laura, 1940 m. – sūnus Mindaugas. Gyveno laimingai, sumaniai ir gražiai tvarkė namų ūkį. Buvo paskutinioji Kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų draugijos išdininė. Vėliau okupantai šią veiklą įvertino kaip nusikalstamą. 1941 m. motina trėmimo išvengė, nes su vaikais pabėgo iš namų. 1941 m. Birželio sukilimo metu įkūrė partizanų maitinimo punktą, kuris veikė Papeškių (Vaižganto g. Nr. 17) ir Lesauskių (Vaižganto g. Nr. 26) namuose.

Juzė Mačiokienė vokiečių okupacijos metais įsitraukė į labdarinę veiklą. Buvo Karininkų šeimų moterų draugijos tarybos narė ir su kitomis moterimis rinko labdarą, aktyviai rėmė vargstančias šeimas ir mokyklas. Vis dėlto laikinoji valdžia Lietuvoje veikė neilgai. 1941 m. rugpjūčio 5 d. vokiečių vadovybės nutarimu ji buvo likviduota, ir šalis įgavo okupuoto krašto statusą. Šeimos laukė nauji išbandymai.

1942 m. mirė sūnus Mindaugas. Vyrišką įkalinus Štuthofio koncentracijos stovykloje, J. Mačiokienė liko su dukrele Laura ir dar besilaukianti kūdikio. Prasidėjo naktinės kratos, į namus buvo įkeltas gyventi gestapininkas. Dėl sunkių išgyvenimų prarado kūdikį. Tuo metu pagalbos paprašė žydė Hava Raping iš Alytaus, pabėgusi iš Kauno

geto, kai ją vedė į IX fortą sušaudyti. Moterys nebuvo pažįstamos, tačiau žydaitė iki tol kurį laiką ateidavo prašyti maisto. J. Mačiokienė ją prigludė ir išgelbėjo. 1945 m. sugrįžus vyrui, padėjo jam slapstytis, tapo Tauro partizanų apygardos ryšininke. Iki pat 1948 m. gegužės 22 d. ištrėmimo su dukterimi Laura į Sibirą buvo MGB agentų persekiojama, tardoma, terorizuojama. Sibire jau laukė kitokie išbandymai.

Lauros Mačiokaitės-Janušauskienės atsiminimai

Kai mus vežė į Sibirą, maisto neturėjome. Namuose tuo metu buvo 3 kg avižinių kruopų, šiek tiek duonos džiovėsių ir apie 90 rub. Teta Ona Rama-

Stanislovas Abromavičius ir Laura Mačiokaitė-Janušauskienė knygos „Tremties vaikai“ pristatyme Prienų bibliotekoje. 2013 metai

nauskienė, pas kurią gyvenome, 17 dienų kelionei davė apie 2 kg lašinių. Pakeliui kai kur davė kažkokio viralo, karšto vandens, nuo Uralo – dar ir po du meduolius iš duoninės tešlos. Valgėme, ką turėjome, bet daug kam paleido vidurius.

Mūsų ešeloną formavo Palemono geležinkelio stotyje, jį sudarė daugiau kaip 80 vagonų, kur kiekviename buvo 30–50 žmonių. Mūsų vagonė buvo kauniečiai. Prijungė prie ešelonu vagonus iš Vilkaviškio, Pilviškių, juose daugiausia buvo ūkininkai. Išlaipino visus Krasnojarsko krašto Kansko rajone, geležinkelio stotyje Tinskaja. Sugrūdo į sandėlių pašiūres. Tolesnės kelionės į Sibiro taigos gyvenvietes laukėme čia. Kas mirė, kas gimė, kas išprotėjo, kitų laukė nežinia...

Paskirstymą vykdė NKVD atstovai ir vietiniai darbo jėgos pirkliai. Mūs vežė keliais sunkvežimiais labai blogu, duobėtu, šlapiu keliu, dažnai klimpome. Vyrai stūmė, kišo po ratais rąstų nuolaužas. Man tada nebuvo 12 metų, visa tai stebėjau iš sunkvežimio kėbulo. Šiaip taip nuvykome į Zavadovkos kaimą, kuriame buvo ligoninė, septynmetė mokykla, parduotuvė, paštas, pirtis, komendantūra su komendantu sadištu Vaitovič.

Dar Palemone į mūsų vagoną įstūmė iš Kauno saugumo jaunuolį Stasį Zavistanavičių, sesers Severinos bendrą. Paėmė iš bendrabučio jį be daiktų, tik su treningu ir sportbačiais. Mama pasiūlė jam užsirašyti gimimaičiu, tai yra šeimos nariu. (Mūsų žiniomis, Stasys Zavistinavičius, galėjo būti kilęs iš Darsūniškio miestelio, dabar – Kaišiadorių r. – A. S.)

Mus gyventi ir dirbti paskyrė į Fila-

tovką, kuri buvo už 5 km nuo Zavadovkos. Ten buvo tik vienas barakas, pertvertas į keturis skyrius. Kiekvienos patalpos viduryje stovėjo geležinė krosnelė. Barakas apsuptas 30–40 m aukščio pušimis ir žmogaus ūgio paparčiais. Šulinio nebuvo, bet miške radom šaltinį. Po barako langais įrengtas tualetas. Tai tik atvira duobė su išilgai permestu patašytu rąstu ir pritaisytu vienoje pusėje turėklais. Neradome šioje vietoje nei plytos, nei akmenų viraliniai pasidaryti.

Karo metais čia buvo atvežti burlaukiai, kurie išmirė iš bado. Neturėdami ką valgyti, ypač žiemą, jie virė ir gėrė karštą vandenį. (Ši tauta geria arbatą su druska ir avies lajumi.) Karo metu ten nebuvo nei druskos, nei lajus, nei

čiulpdavome. Savo gabalą duonos pirmą ir antrą dieną suvalgydavome, o jau trečią dieną paskutinę duoną rateliu perstumdavom Stasiui – mūsų maitintojui. Bet jis perstumdavo duoną man, mama vėl Stasiui...

Kaip minėjau, tos vietovės nesiekė jokie ledynai ir nebuvo akmenų. Todėl savo puodą su viralu statėme ant dviejų kelmų, tarp kurių degė laužas. Viralas iš vandens, šaukšto atsivežtų avižinių kruopų, „čeremšos“ (lapinio česnako). Sudegus kelmui, dažnai sriuba išsipildavo. Dar taigoje augo lelijinė gėlė – saranka. Tik tas svogūnas augo labai giliai ir be jokio įrankio jį pasiekti buvo labai sunku. Valgant jį, burnoje kaupėsi gleivės, pykino.

Dauguma mūsų barako žmonių buvo iš kaimo. Kai kurie atsivežė daugiau maisto: miltų, mėsos gaminių. Jie buvo maišuose, o ant jų miegojo šeima. Valgyti virdavo naktimis, kad mes, miestiečiai ar kiti, tie, kurie maisto neturėjome, nematytume. Su mumis nesidalijo. Tai mus ir piktino, ir žeidė. Bet ar galima smerkti juos? Jie bijojo bado, kuris ištikio mus.

Nuo gretimoje patalpoje sergančių vaikų iš Zemaitijos užsikrėčiau kokliušu. Kankino baisus kosulys, visą skrandžio turinį išvemdavau. Silpau. Mano vienintelis noras išgerti saldžios arbatos su duona. Kai buvo jau labai blogai, prie manęs priėjo viena moteris iš vilkaviškiškių, Bacevičienė, ir pasakė mamai: „Tai, Dieve, ta tavo mergaitė mirs... Einam, aš tau paskolinsiu lašinių...“ Mama manęs paklausė: „Laurute, ar skolinsimės?“ Aš atsakiau: „Ne...“

Visados, kai prisimenu tą momentą, verkiu ir nesuprantu, kodėl? Gal dėl to, kad mažame žmoguje, net ir esančiame prie mirties, pasireiškė orumas, stiprybė, protestas prieš tai, kas su mumis buvo daroma. Ir tai liko manyje visam gyvenimui... Mama, aišku, pasiskolino tų lašinukų. Ant pagaliuko padarė tris įpjovas: skolinamų lašinių gabaliuko ilgį, plotį ir storį.

Užpuolė mus ne tik uodai, bet ir utėlės, karščiai. Likę Lietuvoje saviškiai sužinojo mūsų adresus ir pradėjo siųsti siuntinius, bet jie mūsų negalėjo pasiekti, nes komendantas neleido jų atsivežti. Aktyviai verbavo šnipinėti ir sakydavo: „Tada būsit sotūs, nedirbsite“.

Taip jau atsitiko, kad 1948 m. rugpjūčio pabaigoje pasiekė mus du sesers Severinos siuntiniai. Taigoje prinoko ievos ir avietės. Siuntiniuose buvo lašinukų, medaus butelis, miltų. Mamą pasiuntė už kelių kilometrų kasti kolūkio bulves. Nors už vagystę buvo pažadėtas kalėjimas, ji parsinešdavo dvi didelės bulves. Pradėjome virti tarķę... Išgyvenome, ir skolą mama atidavė.

Atėjo ruduo, po jos žiema. Pradėjau eiti į mokyklą, viena per taigą eidavau 5 kilometrus. Pamokos vyko dviem pamainomis. Iš antrosios grįždavau per taigą tamsoje. Pağąsdinta, kad apylinkėse pasirodė vilkai, labai jų bijojau, bet mamai nesakiau. Tad tuos kilometrus iki barako bėgdavau, kurdamą visokius vaizdus, ką padarysiu vilkui, jei mane užpuls. Greitai mama pastebėjo mano pervargimą. Tada Stasys palaukdavo manęs po darbo ir pareidavome kartu.

Parengė
Stanislovas ABROMAVIČIUS

Daug mirčių reikėjo, kad Lietuva prisikeltų

Onutė STASIULEVIČIŪTĖ-ČEPIENĖ

Liepos 27 dieną Kauno rajono Rokų šv. Antano Paduviečio bažnytelėje klebonas Vytautas Juozas Insoda aukojo šv. Mišias už Stasiulevičių giminę ir jų sodyboje žuvusius partizanus. Jis pasakė susirinkusiųjų širdis palietusį pamokslą. Po to Gustaitynėje (kunigo ir poeto Motiejaus Gustaičio gimtinė) klebonas pašventino kryžių partizanams Simonui Kunauskui-Tautmyliui, žuvusiam 1945 m. per šv. Kalėdas, Juozui Miliauskui-Sapnui, Albinui Juozui-Šturmui, žuvusiems 1950 m. sausio 19 dieną, pasakė kalbą partizanų atminimui.

Kalba Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas

Kryžiaus šventinimo akimirka

Onutė Stasiulevičiūtė-Čepienė, kryžiaus pastatymo partizanų atminimui iniciatorė, papasakojo, kad Gustaitynėje įsikūrę Stasiulevičiai 1948 m. savo sodyboje įrengtame bunkeryje slėpė ne vieną partizaną. Žuvus partizanams Sapnui ir Šturmui, Stasiulevičiai su 7 vaikais buvo ištremti į Sibirą. Ji pabrėžė, kad iš Sibiro taigos, Tomsko statybų parsivežė tai, ką išsivežė – išsaugotą, neišmainytą ir nesuteptą savo Tėvynės meilę.

Su O. Stasiulevičiūte-Čepiene iš Šiaulių atvyko dar 8 tremtiniai ir vagono draugė iš Vilniaus. Kalbą prie kryžiaus partizanams pasakė Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos

pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas. Dalyviai sugiedojo Lietuvos himną, giesmę „Marija, Marija“. Buvo pasodintas atminimo ažuoliukas. Pagerbė partizanų ir tremtinių atminimą, susirinkusieji grožėjosi Linos ir Valentino Stasiulevičių išpuoselėta sodyba – botanikos sodu, vaišinosi Linos paruoštomis vaišėmis, dalijosi prisiminimais, dainavo partizanų ir tremtinių dainas. Įsiminė O. Stasiulevičiūtės-Čepienės žodžiai: „Prisimenu kunigo Alfonso Lipniūno frazė: „Be mirties – nėra prisikėlimo“. Daug mirčių reikėjo, kad Lietuva prisikeltų. Lietuva prisikėlė. Ji formaliai laisva, nepriklausoma. Tik ar mūsų dvasia prisikėlė?“

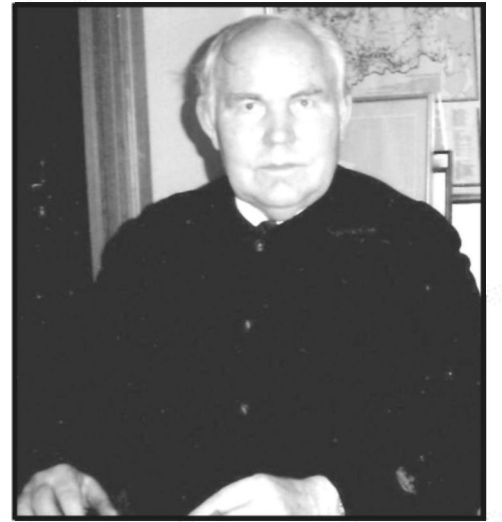
Vaclovui Sakalauskui atminti

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos bendruomenė bei kauniečiai su giliu liūdesiu atsisveikino su architektu, menininku Vaclovu Sakalausku.

V. Sakalauskas gimė 1933 m. lapkričio 9 d. Skaudvilėje, Tauragės apskrityje. Anksti patyrė tremtinio dalią. Būdamas septynerių metų, 1941 m. kartu su motina ištremtas į Sibirą, Gurjevo sritį, Kazachiją. Nelengvas buvo ir sugrįžimas – neleista apsigyventi Lietuvoje, kurį laiką gyveno Kaliningrado srityje, Sovetske. Tėvas buvo Lietuvos šaulys, vėliau partizanavo Tauragės apylinkėse, kur ir žuvo.

Stiprios valios ir atkaklumo dėka įgyvendino savo svajonę – anksti pradėjęs piešti, neapleido menininko prigimties. Architektūros mokėsi Leningrade, baigė Lietuvos valstybinį dailės institutą. Keletą metų dirbo Marijampolės (tuomet Kapsuko) rajono architektu, Kaune Miesto statybos projektavimo institute, „Žemprojekte“. Dalyvavo įvairiose ekspedicijose, vadovavo senovinių pastatų ir restauravimo darbams. V. Sakalausko prasmingi darbai Šiauliuose, Vievio Lietuvos kelių muziejuje, Zapyškyje, Marijampolėje, Varnės rajono Kaniavos kaime. Suprojektavęs ne vieną gyvenamųjų namų, mokyklų pastatą. Jo darbų yra Lietuvos liaudies buities muziejuje (dab. Etnografinis). Nemažai sukurtų darbų yra asmeninėse kolekcijose. Jo dirbtuvėse – daugybė peizažų, naturmortų, žymių žmonių portretų, kompiuterinės grafikos darbų. Surengęs kelias dešimtis parodų miesto švietimo, kultūros įstaigose. Kitas jo pomėgis – kelionės, sportas ir... poezija.

Ypatingas nuopelnas ir palikimas – didžiausio ir reikšmingiausio Lietuvoje atminimo paminklo negrįžusiems tautiečiams „Tautos kančios“ memorialo Petrašiūnų kapinėse, suprojektavimas. Grandinėmis sujungti 30 baltų kryžių ir medžių kompozicijos byloja įkalinimo bei tremties vietas, Memorialo kom-

poziciją papildė balto angelo skulptūra, kurio autorius skulptorius Sigitas Straigis. Apie paminklą Vaclovas Sakalauskas rašė: „Geležinių grandinių supančioti buvo, / Toli nuo tėvynės jie mirė ir žuvo... / Mes stovime čia, jų vaikai ir vaikaičiai... / Juk buvo jie žmonės, o liko tik skaičiai...“

Nuo 1992 m. buvo aktyvus LPKTS Kauno filialo narys, buvo Kauno filialo valdybos pirmininku, pelnęs pripažinimą ir LPKTS I laipsnio žymenį „Už nuopelnus Lietuvai“. 2017 m. už nuopelnus įtvirtinant Kauno miesto savivaldą, įgyvendinant pilietines iniciatyvas ir kuriant miesto įvaizdį, apdovanotas Kauno miesto burmistro Jono Vileišio pasidabruotu medaliu bei įvairių organizacijų padėkomis.

Buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai, kovotojai už Lietuvos laisvę reiškia padėką ir pagarbą architektui, dailininkui Vaclovui Sakalauskui ir jo darbams.

Rugpjūčio 23 d. 13 val. LPKTS salėje, Laisvės al. 39, maloniai kviečiame į architekto Vaclovo Sakalausko (1933–2024) atminimo popietę.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Kauno filialas

Užjaučiame

Amžinybėn iškeliauvus LPKTS Telšių filialo nariui Mindaugui Vitkui, nuoširdžiai užjaučiame žmoną Danutę, dukteris Vilną ir Astą su šeimomis.

LPKTS Telšių filialas

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos išleistoje Stanislovo Abromavičiaus parengtoje knygoje „Atminties verpetuose“ publikuojama dvidešimt penkios LPKTS veiklos, partizaninio karo, tremties istorijos, spausdinama daug nuotraukų. Knyga platinama sąjungos nariams, dovanojama mokykloms, pilietiškumą ugdančioms organizacijoms.

Prašome skaitytojų pagal galimybes paaukoti knygos leidybinėms išlaidoms. Aukotojai sulauks ne tik padėkos, bet ir gaus knygą su rašytojo S. Abromavičiaus autografu. Primename mūsų sąskaitos Nr. LT18 7044 0600 0425 8365.

Būsime labai dėkingi.

LPKTS valdybos pirmininkas Vladas Sungaila

LPKTS Šiaulių filialo narių dėmesui!

Nuo liepos 1 d. LPKTS Šiaulių filialo būstinėje (Žemaitės 43) budėsime tik dvi dienas per savaitę: pirmadienį ir ketvirtadienį nuo 11 val. iki 13 val. Esant būtinam reikalui, skambinti tel. +370 682 46 651.

LPKTS Šiaulių filialo valdyba

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga
Įmonės kodas 300032645

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com
El. p. lpkts@lpkts.lt
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365
AB „SEB“ bankas

Spausdino
spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai. Tiražas 800 egz.
Kaina 1,00 euras.

LPKTS Šilutės filialo tremtinių kelionė į Kauną

Aldona SAPRONAITIENĖ.

Choro „Pamario aidas“ seniūnė

Visi tikisi kažko neįprasto iš vasaros, visi jos laukia. Ir kiekvienam ji vis kitokia. Mums, Šilutės buvusiems tremtiniams, bei Šilutės „Pamario aidas“ choristams vasara yra tikras stebuklas, nes tradiciškai vykstame į kelionę: susipažįstame su Lietuvos istorija, kultūra, bažnyčiomis, naujais pažintiniais takais, regioniniais parkais, apžvalgos bokštais, muziejais, dvarais ir kt. Ir po šių kelionių supranti, kokia maža ta Lietuva, bet kokia ji graži ir didinga su savo istorija.

Mūsų filialas dalyvauja tęstiniame projekte „Už saugią ir tvarią bendruomenę“, kur yra skiriama lėšų, kad vyresnio amžiaus žmonės įsitrauktų į aktyvų visuomeninį gyvenimą per kultūrinius renginius, kur yra sudaromos sąlygos pamatyti savo kraštą. Todėl dėkojame projekto vadovei Daliai Poškienei už galimybę keliauti. O šią vasarą mūsų maršrutas pasuko į Kauną, kur aplankėme Pažaislio vienuolyną, Kadagių (Arlaviškių) pažintinį taką ir Kauno botanikos sodą.

Pažaislio vienuolyne mus pasitiko gidė Liuda Vitkienė, gimusi Kazachstane, kur buvo ištremtas senelis su šeima. Ji papasakojo daug įdomių istorijų, faktų apie šį vienuolyną. Klausėmės, aptarinėjome įvairius paveikslus ir supratome, kokia didinga vienuolyno įsteigimo istorija. Taigi išsinešėme geriausias patirtis.

Pažaislio bažnyčios ir vienuolyno ansamblis pastatytas XVII–XVIII amžiuje. Fundatorius – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Didysis kancleris Kristupas Zigmantas Pacas. Gavęs aukščiausiosios bažnytinės vadovybės palaiminimą, kartu su architektu ir keliais Krokuvos kamaldulių vienuoliais netoli Kauno surado statyti vienuolynui tinkamą vietą – Pažaislį. Šią gražią miškingą vietovę K. Z. Pacas nupirko iš Kauno teisėjo Samuelio Oborskio ir pavadino Ramybės (Taikos) kalnu (Mons Pacis). Pažaislio ansamblis laikomas vienu geriausių brandžiojo

Ekursijos dalyviai šilutiškiai prie Pažaislio vienuolyno

baroko pavyzdžių Šiaurės ir Rytų Europoje. Tai vienas iš dviejų Lietuvoje išlikusių vienuolynų ir bažnyčių ansamblių (kitas Tytuvėnuose). Pagrindiniai pastatai sugrupuoti simetriškai pagal išilginę kompozicinę vakarų-rytų krypties ašį, prie kurios išdėstyti pastatai (foresterija, oficinos, vienuolynas, eremo nameliai).

Svarbiausias ansamblio akcentas – bažnyčia. Ji barokinė, lotyniško krypties plano, turi šešiabriaunį 53 m

aukščio kupolą (su žibintu ir kryžiumi). Pietų fasade įrengtas saulės laikrodis. Pagrindinę ansamblio teritoriją juosia 2,5 m aukščio vientisa mūro tvora, dengta čerpėmis. Komplexo planas primena vienuolių kamaldulių herbą – du balandžius, geriančius iš vienos taurės.

Karų nusiaubtas, niokotas, daugelį kartų išvogtas, tryptas kareivių arklių kanopomis, degęs Pažaislis išsaugojo savo dvasią, kuri apgaubia visus čia

besilankančius. išliko tikėjimas, išliko žmonės prižiūrintys vienuolyną. Šv. Kazimiero kongregacijos vienuolės seserys kazimierietės (moterų vienuolijos sergėtoju parinktas visos Lietuvos ir jaunimo šventasis globėjas – karalaitis Kazimieras) meldžiasi, darbuojasi ir kuria sakralią Pažaislio aurą.

Pasigrožėję išpūdingais Pažaislio vienuolyno vaizdais, skaniai papietavę vykome aplankyti Kadagių slėnį. Ši unikali vieta – tai mažytis Šveicarijos Alpes primenantis kampelis Lietuvoje, už kurio atsiradimą turime dėkoti... gyvuliams. Todėl prieš užtvėnkiant Nemuną iki 1959 m., čia puikavosi pavieniais kadagiais nusmaigstyta ganykla. Ožkos, karvės, avys ir arkliai „pasirūpino“, kad kadagynas neužželtų, tad egzotiškų formų medžiai ėmė karaliauti visame slėnyje. Jo viršutinėje dalyje, ant skardžio krašto įrengtas pažintinis pėsčiųjų takas, kuriuo vaikščiojant atsiveria išpūdinga Kauno marių panorama.

Dar apsilankėme VDU botanikos sode – jis švenčia savo 100-metį! Tikrai nuostabi vieta. Labai gražu ir malonu pasivaikščioti. Yra daug vandens telkinių ir takelių, o dar daugiau gėlių, medžių, krūmų ir kitų augalų. Jaukioje ramybėje pasigėrėjome gėlynais, senoliais medžiais, tvenkinėliais. Sodo gražumas ir jo mastai mus pribloškė. Puiškus laiko praleidimas buvo ši kelionė.

Grįžtant buvome laimingi, nes mūsų vienijo bendrystė, lietuviška daina, skambus juokas. Visi už įdomią, prasmingą kelionę dėkojo ekskursijos sumanytojoms: Šilutės filialo pirmininkei Reginai Tamošauskienei, Onai Kuskienei ir Reginai Arnašienei.

Širdy neužmirštas likai

*Mylėjai Lietuvą, Tėvynę,
Tu iš visos, visos širdies.
Į laisvę taką jai pramynėi,
Kad ji pakiltų iš nakties.*

*Miške, tarp medžių, prie upelio,
Jai net eiles slapta rašėi.
Ne kartą apverkei jos kelią –
Pagalbos Viešpaties prašėi.*

*Mėnuliui šviečiant ramią naktį
Nuo priešo kulkos tu kritai.
O kaip tuos budelius surasti,
Jei pats Nežinomas likai?*

*Miške buvai tu partizanas.
O vardas paukščio – Vyturys.
Tą naktį išdavė jus Pranas
Tasai prakeiktas kraugerys!*

*O juk buvai pačioj jaunystėj!..
Svajojai būti poetu.
Sakei – į tėviškę kai grįšiu,
Mes laisvę švėsime kartu.*

*Atlikęs pareigą Tėvynei,
Kaip tikras didvyris žuvai.
Nors niekas kapo ir nežino –
Širdy neužmirštas likai.*

*Tauta tau skyrė gražų vardą –
Nežinomu kariu tapai.
Virš obelisko paukščiai
nardo,
Nes čia jų žemė ir miškai.*

*Mylėjai Lietuvą, Tėvynę,
Tu iš visos, visos širdies.
Tave net paukščiai prisiminę
Kasryt pabudins iš nakties.*

Juozas MAKSVYTIS
2024 m.

Rugpjūčio mėnesio atmintinos datos

• **1947 m. rugpjūčio 11 d.** sovietų saugumas sunaikino Dainavos apygardos vadavietę. Saugumiečiai dieną prieš tai gavo agento pranešimą su apytikriai nurodyta Domininko Jėčio-Ažuolio slėptuvės vieta. Jau iš vakaro maždaug tūkstantis priešo kareivių užblokavo Punios šilą (Alytaus aps., Butrimonių vlsč.). Operacijai vadovavo pats LTSR MGB ministro pavaduotojas plk. Martavičius. Išsiveržti nebuvo jokios vilties. Būdamas sunkiai sužeistas, sunaikinęs štabo dokumentus Domininkas Jėčys-Ažuolis nusišovė. Kūnas buvo niekinamas Alytaus NKVD kieme.

• **1946 m. rugpjūčio 12 d.** J. Deksnio reikalavimu įvyko partizanų vadų suvažiavimas, kuriame dalyvavo Žemaitijos, Aukštaitijos, Vilnijos, Didžiosios Kovos apygardos, VLAKO ir užsienio delegatūros atstovai. Buvo suformuotas ginkluotųjų pajėgų štabas (VGPŠ), kurio viršininku paskirtas plk. J. Vitkus-Kazimieraitis, viršininko pavaduotoju karo reikalams – kpt. J. Gužaitis, antrojo skyriaus viršininku – A. Zaskėvičius-Šalna, štabo nariais: Z. Drunga-Mykolas, Jonas ir V. Gavėnas-Vampyras.

• **1952 m. rugpjūčio 14 d.** Šimonių girioje (Anykščių r.) susitiko Jonas Kimštas-Žalgiris, lydymas devyniolikos Kirvio, Tigro, Mokytojo ir Eskimo būrių partizanų, ir septynių MGB agentų-smogikų grupė, vadovaujama B. Kalyčio (agento-smogiko „Ramojaus“). B. Kalytis vaidino Vytauto apygardos vadą, turėjo MGB paruoštus dokumentus ir užduotį suimti J. Kimštą. Dvi dienas partizanai ir agentai praleido kartu, svarstydami organizacinius klausimus. Kaip tik šiame susitikime J. Kimštas paskyrė paskutinius srities štabo pareigūnus: B. Kalytį – agentą „Ramojų“ – srities štabo viršininku, o agentą „Alfą“ – skyriaus viršininku. Agentai tuo tarpu susipažino su visais į susitikimą atvykusiais partizanais, nusifotografavo kartu su jais, kad čekistai galėtų atpažinti partizanus, sužinojo ryšių punktus ir slaptažodžius. Dėl didelės partizanų persvaros vykdyti akciją iki galo smogikai nesiryžo. Todėl B. Kalytis pasiūlė srities vadui vykti kartu su juo inspektuoti Vytauto apygardos, kartu ir persikelti žiemojimui į jo „veiklos rajoną“. Rugpjūčio 16 d. atsisveikinęs su partizanais, J. Kimštas kartu su agentų-smogikų grupe išvyko į naują rajoną. Už 10 km nuo susitikimo vietos smogikai J. Kimštą suėmė.

• **Rugpjūčio 15-oji** – Žolinė, Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo šventė.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Patriotinių leidinių knygynėlyje (Laisvės al. 39, Kaune) galite įsigyti knygų tremties ir rezistencijos tematika, naujausius „Tremtinio“ numerius.